

Tomáš Doischer: *Ad hoc gradation of “non-gradable” adjectives in Czech*

Diplomová práce. Praha: FF UK, 2017.

Posudek vedoucího.

Předkládaná práce se věnuje stupňování tzv. nestupňovatelných adjektiv v češtině. Jejím cílem je provést systematickou sémantickou analýzu tohoto jevu na datech získaných z Českého národního korpusu a vyjádřit se k otázce stupňovatelnosti tohoto typu adjektiv. Práce kombinuje kvalitativní metody s kvantitativními. Kvantitativní metody slouží k sestavení vzorku i k porovnání některých analyzovaných vlastností. Těžiště textu tkví v kvalitativně zaměřených analýzách, a to jak na rovině jednotlivých výskytů, tak i z hlediska obecnějších, autorem vymezených kategorií. Práce dochází k tomu, že stupňování vzácně stupňovaných adjektiv probíhá podle určitých principů, a že tedy není jen okrajovým idiosynkratickým jevem.

Diplomová práce je členěna celkem do šesti kapitol (pokud odečtu technické části práce, které se standardně nečíslicí) označených 3–8. Úvodní kapitola 3 krátce představuje samotné téma, zejména zpochybňuje existenci rozdílu mezi stupňovatelnými a nestupňovatelnými adjektivy. Kapitola 4 se věnuje teoretickým předpokladům. Rozebrány jsou zde pojmy stupňování, stupeň, ohraničenost (klíčový je rozdíl mezi schematickou a obsahovou doménou podle Paradisové). Jsou diskutována nestupňovatelná adjektiva i jejich posun směrem ke stupňovatelnosti prostřednictvím metonymie a kontextové modulace (*coercion*). Část kapitoly je také věnována tradičním klasifikacím (jde jen o zběžný přehled; autor však vysvětluje, že tyto klasifikace jsou pro cíl práce nerelevantní) a rozdílu relační × kvalitativní (ten se pro využití v práci rovněž ukazuje jako problematický). Kapitola 5 představuje metodologii výzkumu: výběr korpusu (SYN v4) a přípravu dat (tj. sestavení vzorku adjektiv na základě vlastního koeficientu stupňovatelnosti), anotaci na 19 různých (metadatových, gramatických a sémantických) charakteristik, důvod vyřazení některých dokladů a nakonec postup kvantitativních a kvalitativních analýz, jejichž výsledky jsou uvedeny v další kapitole. V nejobsáhlejší kapitole 6 autor prezentuje výsledky, nejprve jako celek a následně po sedmi vymezených sémantických kategoriích adjektiv. U každé skupiny jsou představeny jak agregované statistiky s komentářem, tak je vždy podrobně sémanticky analyzováno několik příkladů. Analýzy podporují hlavní myšlenku práce, že všechna adjektiva lze v principu stupňovat. V kapitole 7 jsou poznatky diskutovány a interpretovány, v kontextu výzkumu jsou reflektovány používané pojmy. Práce je zakončena krátkým závěrečným shrnutím.

Hodnocení

Autor v diplomové práci jasně prokázal schopnost odborné lingvistické práce na úrovni magisterského studia, zejména: (i) vlastním intelektuálním postupem uchoopil specifické jazykové téma, (ii) nastudoval a vhodně aplikoval odbornou literaturu ke stupňování, (iii) provedl a vyhodnotil originální korpusový výzkum. Význam práce spočívá v rozboru sémantiky adjektiv, jak po linii anotace, tak v kvalitativních analýzách v pododdílech § 6.2. Řadu věcí lze hodnotit pozitivně, přesto jsou v práci prvky, které je potřeba okomentovat a také probrat více kriticky.

Moje hlavní připomínka se týká toho, že text je na důležitých místech málo explicitní. Zejména představení anotací v § 5.2.1 na s. 21–23 by si zasloužilo schematictější přístup, který bude přívětivější a otevřenější vůči čtenáři: vlastnosti každé anotační kategorie by měly být probrány v úplnosti, pod jejím přesným názvem, případně číslem. Nyní se propojení mezi položkou anotace a jejím představujícím komentářem dosti ztrácí. K podobným nejasnostem dochází také při prezentaci statistiky, ale i u některých analýz (viz dále).

Další body budu procházet po jednotlivých oblastech.

Prezentace analýz:

- S. 15: Obecně souhlasím s tím, že základním principem při sémantickém posunu je metonymie (např. *nejhorštější*, *ženatější* odpovídá stupňování vlastností spjatých s těmito koncepty). V uvedeném příkladu *mrtvý* autor připouští i jiné analýzy. Zdá se mi však, že i tato analýza by měla vedle metonymie částečně zahrnovat také (autorem jinak neidentifikovanou) metaforu: nevykazování aktivity je metonymické vůči *mrtvý*, ale pro stupňování této aktivity je nutné koncept *mrtvý* metaforicky posunout na koncept *vyčerpaný*.
- S. 24: Drobná poznámka – slovo *generelní* v této variantě podle mé zkušenosti užívají starší mluvčí (podobně jako *specielní*).
- S. 24: Není mi z textu jasné, proč bylo slovo *složenější* vyřazeno. Nebylo možné jeho sémantiku popsat podobně jako ostatní adjektiva? Je důvodem, že místo něj by bylo možné použít obvyklý komparativ *složitější*?
- S. 25: Jsem zaskočen subjektivností komentáře, že použití slova *pečovatelštější* je chabá formulace. Nemůže tady jít o posun na základě formální i obsahové podobnosti, kdy se formálně dobře stupňovatelné slovo *pečovatelský* užije v komparativu místo slova *pečující* (které by odpovídalo významu v pozitivu)? Nevytvořily by takto formulované komparativy/superlativy zvláštní kategorii?
- S. 39: V analýze příkladu (12) nerozumím potřebě vztahovat josefínské reformy do jednoho bodu s průmyslovou revolucí. Příklad je patrně ukázkou koordinace tří struktur, které jsou všechny v časové souslednosti.
- S. 39: Vyjádřím-li se ke svému návrhu citovanému v práci: pro etymologii slova *bývalý* je důležité habituální *-va-*: „byl a už *nějakou dobu* není“. V případě stupňování se pak patrně může zvětšovat tento časový odstup.

Prezentace statistiky:

- S. 26: Statistický test by měl být na nějakém místě explicitně představen, tj. jak byl přesně aplikován na data. Zejména by bylo vhodné zdůraznit, že poměry ve vzorku byly pro účely testu brány jako pevná poměrná hodnota.
- S. 27: V § 6.1 byl proveden binomický test. Provedení testu je tady z mého pohledu nadbytečné: i kdyby se rozdíl ukázal jako signifikantní, rozdíl velikosti 3 procentních bodů by neměl žádnou relevanci.
- S. 29: Tabulka 2 by si zasloužila být více průběžně okomentována s ohledem na to, že vůči jejím procentuálním hodnotám budou vztaženy multinomické testy.
- S. 32: Na tomto místě by bylo dobré (znovu) okomentovat, co znamená statisticky signifikantní výsledek a do jaké míry je relevantní pro interpretaci.
- S. 50: Tabulka 9 se signifikantními *p* hodnotami u největšího vzorku by měla být doplněna o intervaly spolehlivosti. Není překvapivé, že ve větším vzorku se našly statisticky signifikantní odchylky (s větším vzorkem pravděpodobnost nalezení signifikantního výsledku stoupá), ale je pravděpodobné, že rozdíl je velmi malý.
- S. 55: Autor považuje temporální škálu za hodně odlišnou od ostatních, ale detaily nerozebírá. Zajímá mě, proč nelze temporální škálu pojímat jako oddalování v čase.

Stylové poznámky:

- Text je čtivý, autorův styl je místy osvěžující, ale nezřídka již překračující hranici akademického textu. Poznámky jako *Such sweeping claims are emptier than a banker's heart* (s. 14), *this is good news for gradation* (s. 15) by byly vítaným

osvěžením při prezentaci příspěvku na konferenci, ale do textu diplomové práce již nepatří. Podobně není vhodné mluvit v nadsázce o vytěžení dat z korpusu jako o *computer magic* (s. 20), označovat postup ve výzkumu jako *now came the hard work* (s. 24), nebo komentovat čtenářovy a své kognitivní procesy *I hope reader's brain is still intact. Mine is not* (s. 35).

- Do seznamu literatury nepatří internetové odkazy u titulů, které mají standardní bibliografické údaje. (Někdy jejich uvádění může být užitečné, ale to určitě neplatí pro odkazy na Google Books.) Případně bych doporučil uvést DOI.

Nepřesnosti ve formulacích:

- Na s. 11 v oddíle 4.1 na druhém řádku má patrně být *comparative* místo *positive*.
- Na s. 14 se v celém odstavci mluví o *extreme adjectives*, ale ve skutečnosti má jít o *limit adjectives*.
- S. 23: Poznámka u syntaktických konceptů (*attributive, predicative, nominal*) *I didn't follow any theory* je nešťastná. Jde o jasně definované koncepty, pro které je následující definice zcela dostatečná.
- S. 51: Kategorie, s nimiž autor pracuje, jsou produktem bádání. Není proto vhodné mluvit o existenci kategorie, ale spíš o vhodnosti jejího vymezení.

Otázky do diskuse:

- Jak funguje škála zmíněných temporálních adjektiv, tj. může autor rozebrat další důvody, proč je tato škála tak odlišná od ostatních (viz s. 55)?
- Prosim o komentář k adjektivům *složenější* a *pečovatelštější*. Nemůže být u těchto adjektiv odhalen nějaký princip, který se objevuje i v jiných případech?
- V kapitole 7.2 je navržena škála stupňovatelnosti adjektiv, která je založena na citlivosti na kontext. Může autor ukázat na příkladu dvou (spíše podobných, méně stupňovaných) adjektiv, jak by bylo možné určit jejich citlivost na kontext?

Práce je jako celek výsledkem autorova význačného intelektuálního usilí, které se však ne ideálně promítlo do závěrečného textu. Vzhledem ke všemu výše uvedenému práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení *velmi dobře*. Podle průběhu obhajoby doporučuji zvážit i hodnocení o stupeň lepší.

Jan Křivan, 7. 9. 2017